

Josip Horvat: Pisma Slavku Batušiću (1952-1968). Prir. Branko Matan. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2015. 359 str.

Hrvatski državni arhiv objavio je zbirku pisama poznatog novinara i publicista Josipa Horvata (1896.-1968.) upućenih njegovom prijatelju i kolegi masonu, teatrologu, prevoditelju, kazališnom redatelju i voditelju arhiva Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu, Slavku Batušiću (1902.-1979.). Pisma, koja se od 2006., kad su otkupljena od Batušićeva sina Zorana, čuvaju u fondu HR-HDA-1945. Horvat Josip, za objavu je priredio Branko Matan, a njihove tekstove prepisale su Suzana Hegol i Ines Belančić Farkaš.

Kod tih pisama nije riječ o klasičnoj epistolarnoj korespondenciji, u kojoj sudionici izmjenjuju pisma, nego je Horvat slao Batušiću pisma kao pripremu za njihove redovite mjesečne sastanke, na kojima su se susretali s još nekolicinom prijatelja, u različitim zagrebačkim restoranima i gostionicama. Slavko Batušić je naime u to doba već bio ozbiljno nagluh pa mu je praćenje razgovora predstavljalo sve veći problem. Stoga mu je Horvat počeo uoči sastanaka dostavljati u formi pisma svoja razmišljanja o temama o kojima se trebalo razgovarati. Budući da pisma nisu slana poštom (priređivač to ne ističe, ali vjerojatno bi to značilo da ih je Horvat osobno dostavljao) pa nije postojala opasnost od njihovog neovlaštenog otvara-

nja od strane nadležnih službi, a Horvat je imao puno povjerenje u Batušićevu diskreciju, mogao si je dopustiti značajnu slobodu u izražavanju, očiglednu u mnogim ne pretjerano laskavim opaskama o socijalističkom društvenom uređenju, marksizmu (*Odumrijet će dašto i Marx.*, pismo od 9. prosinca 1959.), Josipu Brozu Titu (oslovljava ga *Nj. V. i naš imperator*), kao i u brojnim vicevima koje prepričava.

U *Uvodnoj napomeni* (str. 7-8) priređivač ukratko iznosi okolnosti nastanka pisama. Dio *Sudionici sastanaka* (str. 9-15) donosi biografije sudionika mjesečnih sastanaka, zagrebačkih masona, uglavnom iz bivše lože *Libertas* (samog Horvata, Slavka Batušića, Bele Hochstädtera, Branka Gostla i Luke Marića). *Vrijeme i mjesta održavanja sastanaka* je kratak pregled, na temelju citata iz samih pisama, termina sastanaka (najčešće prva srijeda u mjesecu) i lokacija, koje su se više puta mijenjale (npr. restaurant *Jadran* i gostionica *Esplanade*). U dijelu *O pripremanju teksta za objavljivanje* (str. 15-19) priređivač opisuje tehničke probleme s kojima se susretao pri priređivanju teksta pisama, kako ih je riješio te obrazlaže vlastite intervencije u tekst. Kao *Češće spominjane knjige i tekstovi* (str. 19-21) navedeni su brojni Horvatovi tekstovi koji se učestalo spominju u bilješkama uz pisma.

Sama pisma, njih točno stotinu, obuhvaćaju stranice 23-326. Pisma su popraćena opsežnim priređivačevim bilješkama o osobama i događajima koji se spominju, a koji bi čitatelju bez te pomoći često ostali nerazumljivi. Te bilješke često uključuju i slikovne priloge. Sva su pisma precizno datirana, prvo 13. svibnja 1952., a posljednje 31. srpnja 1968., dakle svega dva mjeseca prije Horvatove smrti. Horvat u gotovo svakom pismu drukčije oslovljava Batušića (varijacije idu od najjednostavnije *drugi moj Slavko*, do izrazito stiliziranih poput *Veleučeni gospodin dr. Slavko Batušić, pjesnik, novelist, dramatičar, esejist, arhivist, predavač, putopisac, historičar i uspjeti tata Zorana Batušića koji će slijedeći očinske tradicije g. 2002. napisati putopis iz stratosfere ili s Uranusa.*), dok se sam redovito potpisuje kao *Tvoj stari Beppo*. Najopsežnije je 66. pismo, od 3. veljače 1965., jer su mu pridodana dva Horvatova priloga, opsežni eseji o Eugenu Kvaterniku (vodi Rakovičke bune) i Mihi Pracatoviću-Pracatu (jedinom dubrovačkomu građaninu kojemu je Republika podigla spomenik). U pismima se Horvat bavi najrazličitijim mogućim temama iz privatnog i javnog života: značajnim aktualnim svjetskim događajima, obljetnicama važnih povijesnih događaja, poskupljenjima, vlastitim radovima, svojim izletima odnosno putovanjima, događajima u krugu rodbine, znanaca i prijatelja. Aktualne događaje često komentira s priličnom dozom zajedljivosti: sudar sovjetske sonde Luna 2 s Mjesecom 14. rujna 1959. popratio je riječima: *Da je Madame Luna deflorirana ostavlja me posve hladno. Skupoća nije pala zbog toga, naprotiv raste.* Obljetnice povijesnih događaja koji su u trenutku pisanja pisama već gotovo pali u zaborav (uzima primjer marsejskog atentata), a koje on kao *nepopravljiv historio-grafski manijak* koristi povremeno i za dataciju pisama, su Horvatu potvrda da je *zaborav najbolji ljudski melem*. U pismu od 17. lipnja 1960. konstatira da je vino u Esplanadi poskupjelo na 400 dinara za litru, a kvalitetom je bućkuriš pa ga veseli što od sljedećeg puta mijenjaju lokal za sastanke. Opisima vlastitih putovanja i

izleta posvećuje dosta prostora (Krapina, Turopolje, Međimurje, Split, Hvar). Kad mu je 1962. objavljena *Povijest novinstva Hrvatske*, bio je ogorčen brojnim greškama u tisku: *Od ilirskih vremena dosad nije objavljena toliko nedotjerana i sprčkana knjiga kao što je ova*. Česte Horvatove lamentacije nad prodorom masovnog turizma na Jadran, kao i prometnim nesrećama o kojima čuje (i u Jugoslaviji i u inozemstvu, osobito u SAD) današnjem čitatelju zaista moraju djelovati naivno. Kasnija pisma gotovo redovito završava prepričavanjem viceva koje je negdje čuo, obično političkih (npr. u pismu od 11. prosinca 1963.: *Kakva je razlika između socijalizma i I. nogometne lige? Nikakva. Partizan je pobijedio, a Sloboda i Budućnost su ispali*.) Također je primjetno kako u posljednjim godinama života postaje sve rezigniraniji pa tako u pismu od 9. prosinca 1965., u kojem spominje i smrt svog dvanaestogodišnjeg terijera Boya, iznosi: *U mojim godinama, možda s pravom, nema više veselja*. A u jednom od posljednjih pisama (11. veljače 1968.) konstatira da sluti atomski rat, ali mu je svejedno.

Prilozi (str. 327-358) obuhvaćaju opsežnu bilješku o Elinor Murray Despalatović (o čijem dolasku u Zagreb Horvat piše u pismu od 8. lipnja 1960.), njezin tekst *Sjećanja na Josipa Horvata* te kazalo imena. Na kraju slijede zahvale (str. 359).

Zbirka *Josip Horvat: Pisma Slavku Batušiću (1952-1968)* kao specifična forma na granici pisama prijatelju i osobnog dnevnika predstavlja vrijedan uvid u način razmišljanja i pogled na svijet jednog od najznačajnijih hrvatskih intelektualaca 20. stoljeća tijekom posljednja dva desetljeća njegova života te se također na neki način kronološki nadovezuje na već objavljeni Horvatov *Ratni dnevnik*.

Mislav Gregl